

ĝia aĝo estas ĉirkaŭ 11 000 jaroj, kaj evidentiĝas, ke la takso, kiun faris antaŭ multe da jaroj profesoro de Geer per la varva metodo, estas proksimume ĝusta. Sed lastatempe profesoro Flint el la Yale-universitato prezentis por esplorado per la radio-karbona metodo kelkajn specimenojn el Norda Ameriko, kaj per tio oni konstatis, ke la tiel nomita Mankato-stadio de la glacia tavolo en Norda Ameriko estis samtempa kun la Fennoskandia epoko en Eŭropo. Ligno el arboj detruitaj de la glacio de Mankato indikas, ke tio okazis antaŭ ĉirkaŭ 11 000 jaroj. Ĉi tia rezulto estas multe pli grava ol eble estas unuavide evidenta. Ni jam scias multon pri la prahomo de tiu epoko en Eŭropo, kaj ju pli granda estos la nombro de tiaj kunrilatiĝoj konstatitaj pere de la radio-karbono, des pli kompleta fariĝos la bildo pri la unuaj stadioj de la *teknologia* kaj kultura evoluo de niaj prapatroj tute tra la mondo.

Kvankam la moderna homo tro emas malatenti la spertojn de la pasinteco, kaj kelkfoje eĉ fieras pro tio, ke li ilin malatentas, mi konvinkiĝis, ke estas neeble kompreni la homaron, se oni ne scias, kiel la homo fariĝis tio, kio li nuntempe estas. Kaj por tia kompreno absolutaj kronologioj de la prahistoriaj epokoj tiaj, kiajn jam provizas al ni la radio-karbonaj metodoj, estas nepre necesaj.

E: 4 141

4: 408.9

LINGVISTIKO, INTERLINGVISTIKO KAJ INTERNACIA LINGVO

de Delfi DALMAU (Barcelono).

En la lingvistika kaj interlingvistika kampoj, mi dankas Manders kaj ĉiujn esplorantojn pri lingvoj kaj interlingvoj. Mi memoras ke mi multe ĝuis legante siatempe esperantajn pristudojn de de Saussure kaj Stojan, kiel nun de Manders. La kleraj katalunaj modernaj gramatikistoj unue Fabra kaj poste Sanchis Guarner havigis al mi lumigajn plezurojn kaj plezurajn lumigojn. Same povas mi diri rilate al Benot pri kastila lingvo. Jespersen pri angla kaj ambaŭ pri ĝenerala profunda gramatiko. Mi ne citu multajn aliajn, kiuj utilis aŭ plaĉis al mi, pri diversaj lingvoj, sed ne tiel profunde min impresis. Nu, en la kampo de la simpla esprimado, de la lingvuzado, de la homa interrilatado, mi ĉion sulkas al la grandaj kreintoj de mia lingvo kaj de la aliaj kiujn mi lernis, per kiuj mi povis legi ne nur la respektivajn literaturaĵojn, sed ankaŭ la respektivajn pristudojn. Tiel sen Esperanto, sen Zamenhof, mi ne povus danki al niaj de Saussure, Stojan kaj Manders, mi ne povus ĝui Esperantujon kun tiom da verkistoj, kun tiom da gesamideanoj en ĉiuj landoj.

Oni povas senfine paroli pri detaloj: ĉu pli bone *nacio* aŭ *naciono*, finaĵo por pluralo per *j*, *s*, aŭ *n*? Inter la angla *nation* elparolata per du simplaj silaboj ĉiu kun unu simpla vokalsono kaj akcento sur *a*, kaj la itala *nazione* kun kvar vokalsonoj kaj akcento sur *o*, estas multaj vidpunktoj, preferoj,

opiniebloj; tiom, ke neniam finiĝus la diskutado. Por universala lingvo, planlingvo, interlingvo, mil, centmil tiaj detaloj estas diskutablaj; kaj fine ĉiuj devus lingve harmonii inter si, aŭ pristudo rekomenciĝi. Kaj certe oni devus rekomenci senfine. Feliĉe, Zamenhof, estis pli ol genia lingvisto aŭ interlingvisto: genia lingvulo inter Okcidento kaj Oriento; tial li kreis lingvon por internacio, kiel ĉiuj Dante kaj Cervantes konscie-nekonscie faris por nacio.

Nur dank' al sinteziga genieco, kaj mirakla momento por naskiĝo de lingvo, de solvo sopirita de homaro dum jarcentoj, dum jarmiloj, Zamenhof povis krei Esperanton. Senfinaj estis la problemoj, eĉ post vido, decido aŭ intuicio, ke internacia lingvo devas esti *natura* lingvo; kiel, ekz., diri internacie la katalunan *portar*, kastilan *llevar*, francan *porter*, italan *portare*, portugalan *levar*, anglan *carry*, germanan *tragen* inter tiom da aliaj naciaj diferencoj? Ĉu *tragi*, *kari*, *porti*,? *Porti* estas ne akceptebla, ĉar la radiko *port* estas internacia kun senco: libera spaco aranĝita en muro: angla vortaro diras: *porter*: door-keeper, gate-keeper; en germana vi trovas *portal*, *portier*, *portiere*; en kataluna, portugala kaj itala, pordo estas *porta*; en hispana, pordisto estas *portero*. Krome, *port* estas ankaŭ internacia por ŝipriĝejoj: en angla *port*, franca *port*, itala *porto*, portugala *pôrto*, hispana *puerto*, kataluna *port*; do internacia *portisto*, ekzemple, signifus laboristo por ŝipriĝejoj, kaj por enirejo-eliĝejoj ĉe muro, domo, palaco. Neeble do akcepti la radikon *port-* por senco subteni pezan objekton. Aliflanke, la angla *carry*, la hispana *carro* kaj eĉ la kataluna *carrer*, havigas radikon *kar-* por tiu signifo. Tamen, Zamenhof solvis plej trafe per *porti*, pordo kaj *haveno*. Efektive, plej internaciaj *import*, *eksport*; eblis palatumi *f* al *d* por pordo kaj alpreni la anglan-saksan *haven* el la landoj kie estas plej grandaj kaj multaj havenoj el kiuj ŝipoj iras al plej diversaj landoj. Tiel la Majstro solvis kiel genia lingvulo, milojn da problemoj kiujn lingvistoj kaj lingvistikistoj interdiskutis senfine, pri antikvaj vortoj. Kaj pri modernaj? Ne ĉiuj modernaj estas tiel simplaj kiel *fonografo* aŭ *kafo*. Estas la internaciaj *cigar* kaj *cigarette*; sed *cigaretto* estus malgranda *cigaro*. Do kiel diri *cigarette* kiu signifas alian aferon? Tre facile estas post solvo kiel *portisto* kaj *pordisto*, *cigaretto* kaj *cigaredo*!

Jes, tre facile kiam iu trafis la solvon. Tre simple, sed neniu elpensis ĝin antaŭe!

Post la homara, la universala genia solvo de Zamenhof, en Esperanto kiel en ĉiuj naturaj lingvoj aperados pli-malpli gravaj solvendajoj. Post la fundamenta solvo kaj solva fundamento de la Majstro, lingvistoj, lingvistikistoj kaj interlingvistikistoj multe devos diskuti pri relative flankaj problemoj. Ni memoru kiel ortografie modernigis kelkaj lingvoj: rusa, turka, portugala, kataluna; kiel priokupiĝas anglalingvaj eminentuloj pri tiu afero. En angla lingvo ne nur estas iuj paroj aŭ paraleloj kiel *tongue* kaj *lan-*